

ERFGOED
DAG

ERFGOEDDAG

MAAKT SCHOOL

**ONDERWIJSVERHALEN
UIT DE KEMPEN**

WWW.ERFGOEDDAGKEMPEN.BE

Ken je dat nog, een opstelschriftje?

Tijden veranderen! Ook in het onderwijs, waar lei en griffel plaats maakten voor pen en papier en vervolgens steeds meer voor digitale toepassingen. Gelukkig wordt er in de klas toch nog volop met de hand geschreven. Jij leerde wellicht ook netjes schrijven tijdens de lessen "schoonschrift". Dan vulde je zo'n gelijnd schriftje met sierlijke letters. Eerst los van elkaar, vervolgens aan elkaar zodat ze woorden vormden. En woorden werden uiteindelijk zinnen.

Voor **Erfgoeddag 2022** brengen vier Kempense erfgoedcellen samen dit opstelschriftje uit. Niet met handgeschreven letters, maar wel met onderwijsverhalen en weetjes uit 43 gemeenten. Erfgoeddag is de jaarlijkse feestdag die cultureel erfgoed in Vlaanderen en Brussel in de schijnwerpers zet, met tal van gratis activiteiten. Met het thema **Erfgoeddag maakt school** staan onderwijs, leren en wijsheid allerhande centraal. Dit hoogfeest van het erfgoed vindt plaats van **22 april tot en met 24 april** in de Kempen! Meer nog, scholen beleven Erfgoeddag uitzonderlijk tijdens de **Erfgoeddag-week van 25 tot en met 29 april**.

Het overzicht van alle gratis activiteiten in de Kempen vind je op www.erfgoeddagkempen.be.

We wensen je veel leesplezier met dit opstelschriftje!

KEMPENS KARAKTER

STUIFZAND

Vlaanderen
verbeelding werkt

ARENDONK

HET ONTSTAAN VAN "DE SCHOOL VAN DE VRAAI"

Op 1 mei 1914 werden aan de Nederlandse grens in Arendonk langs de weg naar Reusel officieel de quarantainestallen geopend. Deze waren er gekomen om een einde te maken aan de al dan niet illegale invoer van Nederlands vee, dat geregeld besmet was met ziekten zoals mond-en-klauwzeer of tuberculose. Na een verplichte quarantaine mocht Nederlands vee het land binnen. En toen brak de Eerste Wereldoorlog uit en viel de import van Nederlands vee stil.

Om alle smokkel van oorlogsvrijwilligers, brieven, spionnen en vluchtelingen naar of via het neutrale Nederland een halt toe te roepen werd er door de Duitse bezettingstroepen vanaf juli 1915 een elektrische draadversperring geplaatst op de vaardijk van het kanaal Dessel-Schoten. Vanaf dat ogenblik zaten zo'n 250 mensen opgesloten op het Arendonkse gehucht de "Voorheide" tussen de vaart en de Nederlandse grens, onder hen zo'n 25 leerplichtige kinderen. Omdat de quarantainestallen toch leeg stonden, werden er enkele stallen leeggemaakt en twee klasjes geïnstalleerd. De koeien en kalfjes moesten plaats maken voor banken en griffels. De leerlingen waren er, nu moest er nog een onderwijzer gevonden worden die zich vrijwillig in afzondering wou plaatsen achter de dodendraad. "Den eerste mèster" werd Antoon De Puydt. Hij hield het uitgerekend 5 maanden vol: toen werd hij opgepakt voor spionage en juffrouw Verbaert kwam hem opvolgen. De schoolklasjes werden de kern voor een nieuwe parochie: er kwam een pater uit Postel bij die in oktober 1916 ook een mislokaal kreeg in de quarantainestallen en de parochie Voorheide was geboren. Na de wapenstilstand in 1918 was de oorlog voorbij maar was er geen weg meer terug. De gemeentelijke basisschool van de "Vraai" kreeg in 1927 een vaste stek op de Brulen en bleef groeien als kool. Van 2 klasjes, 25 schoolkinderen en 1 onderwijzer in 1915 groeide ze door naar een scholengemeenschap van 375 leerlingen en 42 personeelsleden in 2022.

Staf Lasters, Karel Lavrijsen,
Toerisme Arendonk

bron: 'Het Eerste IJzeren Gordijn?', Alex Vanneste
Doorgangspoort door de dodendraad in Arendonk

BAARLE-HERTOOG

17DE-EEUWSE ONDERWIJSVERNIEUWER

Jean Baptist De la Salle (1651-1719) is een van de grote onderwijsvernieuwers die we kennen. Hij zoekt naar mogelijkheden om onderwijs en opvoeding te verzorgen voor de kinderen van de arme bevolking. Op verzoek bedenkt hij verschillende vormen van onderwijs.

Goed onderwijs ziet hij gegarandeerd in de stichting van een kloosterorde (1688) die hij 'Broeders van de Christelijke Scholen' noemt. Zijn congregatie groeit uit tot een wereldinstituut dat in ruim tachtig landen actief wordt.

Vanaf 1908 zijn de Vlaamse broeders van De la Salle werkzaam in Baarle. In 1921 start in Baarle-Nassau een school voor lager middelbaar onderwijs. Deze school viert nu haar honderdjarig bestaan.

De la Salle werd heilig verklaard. Bovendien verleende de paus hem in 1951 de titel 'Patroon van alle opvoeders en leerkrachten'.

Een grote vernieuwing die De la Salle invoert, is het klassikale onderwijs. Hij leert zijn broeders de sfeer in de groep rustig te houden. Daarvoor bedenkt hij een merkwaardig instrumentje, de knip. Door het beroeren van het schuine stokje ontstaat een scherp tikgeluid. Daarmee geeft de onderwijzer signalen aan de kinderen. Het voorkomt nodeloos spreken.

Antoon van Tuijl,
Heemkundekring Amalia van Solms

© HK Amalia van Solms

BALEN

MOET ER NOG SCHOOLSOEP ZIJN?!

Tijdens de Eerste Wereldoorlog vormde de dagelijkse soepbedeling voor vele kinderen een extra drijfveer om naar school te blijven gaan. Reeds in 1915 besloot het Balense Voedingskomiteit om elke dag een warme kom soep te bieden aan alle leerlingen. Die 'schoolsoep' was hoofdzakelijk samengesteld uit voedzame ingrediënten zoals spek, vet, rijst, erwten en bonen.

In het Balense gemeentearchief werd het volgende lijstje teruggevonden, op datum van 25 november 1915, van alle benodigheden voor de schoolsoep te Balen-Wezel.

*Schoolsoep Het komiteit heeft aanvraag goed voor levering aan het werk
Balen-Werkpl. Per schoolsoep te Balen-Werkpl. van 10 kg. vet, 50 kg. erwten en
150 kg. bonen.*

Schoolsoep, vitaminen en levertraan... Dagelijkse kost in oorlogstijd.
© Erfgoed Balen.

Al snel bleek dat een kom soep niet voldoende was voor de kinderen om de dag rond te komen. Vanaf 1917 kregen de kinderen ook nog een extra koek aangeboden. Tijdens het laatste oorlogsjaar werd de schoolsoep afgeschaft en vervangen door cacao met melk of koffie. De koek werd wel behouden. Ook lang na de wapenstilstand, tot februari 1919, bleef dit systeem in de Balense scholen bestaan.

Ook tijdens de Tweede Wereldoorlog kwamen er gelijkaardige initiatieven op gang. Heel wat kinderen die de oorlogstijd meemaakten, hebben wellicht talrijke – goede en minder goede – herinneringen aan de soep, vitaminen of levertraan van Winterhulp.

Tijdens het interbellum was levertraan reeds een 'wondermiddel' voor zwakkeren en kinderen. Het was een dierlijke olie afkomstig uit de lever van verscheidene vissoorten. Zij die ooit levertraan met de lepel innamen, herinneren zich wellicht nog steeds de specifieke smaak...

Gemeentearchief Balen, 'Schoolsoep Balen-Werkplaats',
25 november 1915.

Levertraan was rijk aan vitaminen en werd daarom door organisaties als Winterhulp uitgedeeld aan kinderen. Het werd omschreven als een middel tegen een 'zwak gestel' en 'slapheid'. Ook de lokale schoolkinderen kregen regelmatig een lepel toebedeeld tijdens de bezetting.

Smakelijk!

Bram Dierckx, Erfgoed Balen

bron: DIERCKX, B. en VERMEULEN, R, 'De vluchtelingen, 1917-1918', Balen, 2018.
Gemeentearchief Balen, Financiële stukken, briefwisseling en notulen, 1914-1945.
Gemeentearchief Balen, Nationaal Hulp- en Voedingskomiteit - Afdeling Balen, 1915-1918.
Object van de maand Februari 2020, Balen Bevrijd, (www.BalenBevrijd.com).

EEN KINDERHAND IS GAUW GEVULD...

Tegenwoordig worden kinderen vaak al in de wieg overspoeld met allerlei speelgoed, veelal 'Made in China'. Wat later wordt de smartphone gretig als favoriet amusement ingezet, want daarop kun je allerlei leuke 'games' spelen. Vroeger ging het er op onze scholen heel anders aan toe. De kinderen hadden nauwelijks speelgoed, laat staan elektronisch vertier, maar ze amuseerden zich des te meer. Enkele klassieke spelletjes brengen we nog even graag in herinnering.

De meisjes speelden graag met ballen. "Eerst leerden we één, later twee ballen tegen een muur werpen om ze vervolgens weer op te vangen. Als we dat onder de knie hadden, werden er moeilijkheden aan verbonden: twee ballen vlug tegen de muur en dan snel in de handen klappen en zien dat men de ballen toch nog kon vatten. Men kon ook spelen door de ballen in de lucht te gooien, wat veel moeilijker was."

Hinkelen deden meisjes ook heel graag, het hele jaar door. "We tekenden onze hinkelbaan zelf, in het zand met een stokje of op de stenen met een stuk baksteen, houtskool of kalksteen. We wierpen eerst een platte steen of de bodem van een bierglas in een vakje. De moeilijkheid was dat je bij het hinkelen niet mocht gaan staan in het vakje waar de steen of het stuk glas in lag. Op de terugweg raapte je de steen of het glas op en hinkelde je terug."

Op de jongensspeelplaats ging het er vaak wat ruwer aan toe. Als er een bal voorhanden was, werd er stellig gevoetbald. Maar ook 'cowboy en indiaan' of 'haasje over' speelden ze graag. Er werd ook geregeld gebikkeld. In oorsprong werden daarvoor de kootjes van een schaap gebruikt. De bikkels werden op verschillende wijzen opgeworpen en weer opgevangen, meestal op de handrug, wat verre van eenvoudig was.

Guido Theunissen,
Heemkundige Kring De Vlierbes

bron: Nog veel meer over spelletjes op de speelplaats en de geschiedenis van het onderwijs lees je in het uitvoerige artikel van Stef Sneyders, 'Honderd jaar onderwijs op Schransdries', in jaarboek XXXV (2013) van Heemkundige Kring De Vlierbes Beerse-Vlimmeren.

Voorts waren er nog tal van andere populaire spelletjes, zoals 'Schipper mag ik overvaren?', zakdoek leggen, verstoppertje spelen of het oeroude knikkeren... Kortom, de speeltijd bracht gegarandeerd jolijt en was natuurlijk altijd veel te kort.

© Pexels

BERLAAR

DE EERSTE SCHOOLDAG

De ene kijkt uit naar de eerste schooldag, voor de andere is de vakantie te kort. Zo lees je ook in dit opstel uit september 1933. We vonden dit opstel terug in een opstelschrift van een van de oud-leerlingen van de Berlaarse (hoofd)onderwijzer Frans Verelst. Dankzij zijn familie heeft het schriftje de tand des tijds overleefd.

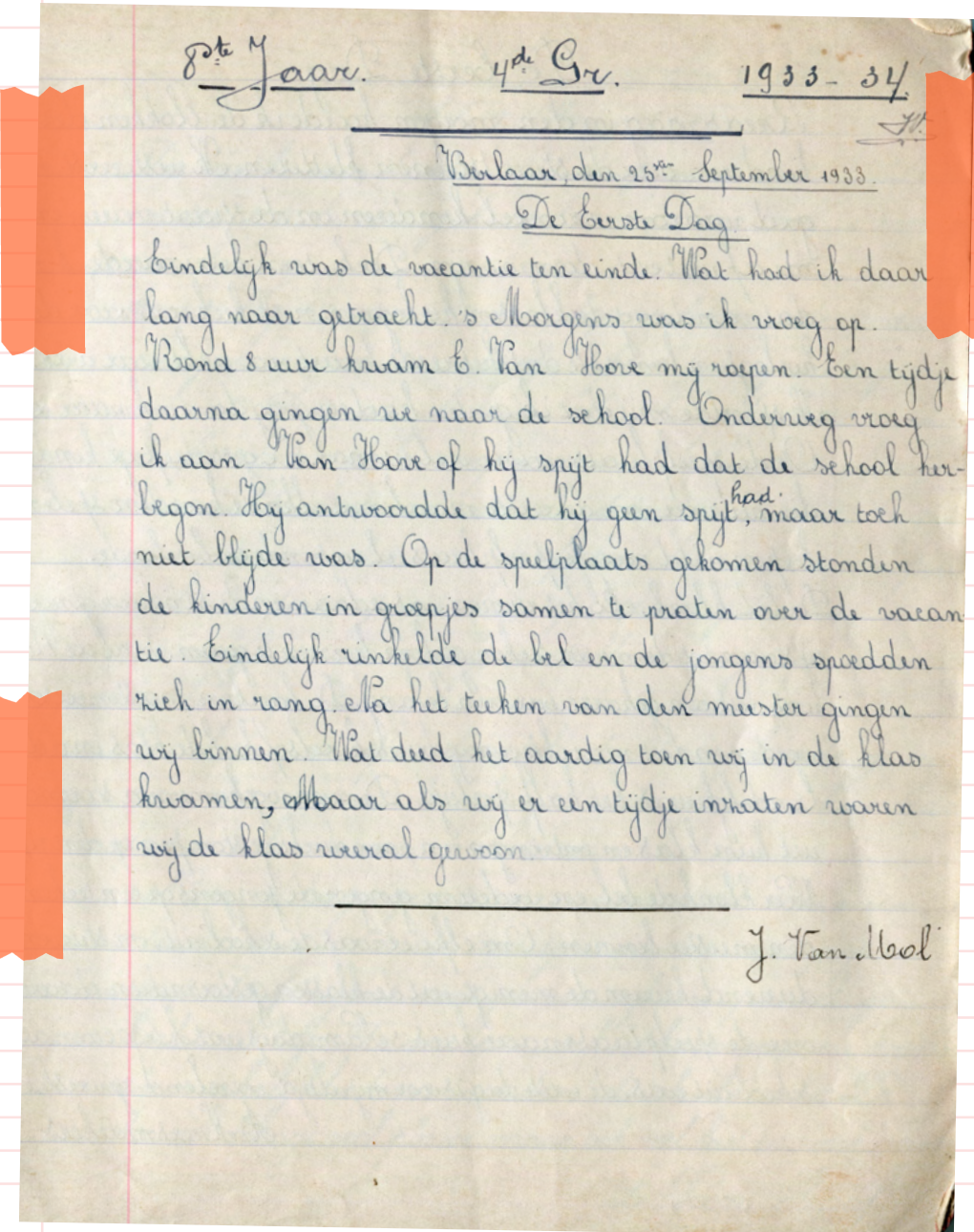
Verelst werd geboren op 8 augustus 1898. Hij studeerde voor leerkracht lager onderwijs in de Bisschoppelijke Normaalschool in Sint-Niklaas, waar hij in 1917 zijn diploma haalde. Hij ging eerst als onderwijzer aan de slag in de gemeentelijke jongensschool in het centrum in de Schoolstraat. Later werd hij hoofdonderwijzer in de gemeentelijke jongensschool 'achter de statie' in de Welvaartstraat. Die afdeling werd opgericht in 1939.

Na zijn pensioen stapte hij voor de CVP in de gemeentepolitiek, eerst als gemeenteraadslid en vanaf 1971 als schepen van onderwijs. Hij overleed in 1980. In het krantenartikel dat toen verscheen, staat: 'Door zijn oud-leerlingen werd hij geapprecieerd en boezemde hij ontzag in.'

Jeroen Janssens

bron: collectie Jeroen Janssens

BRASSCHAAT OLD SCHOOL

Langs de lange zwart-wit betegelde gang waarin duizenden weesgegroetjes en de tafels van 10 nog nagalmden en de geur van groene zeep en natte duffelcoats nog hing kwam je in onze klas het 4de anno 1957 bij meester Verwilgen.

Boven het bord hing een stoffige Jezus aan het kruis. Daarnaast, de foto van een jonge bange Boudewijn in uniform. De geschiedenis van ons koningshuis was in die tijd een niet onderwijsbaar onderwerp. Dat we de dappersten aller Galliërs waren, stond buiten kijf, alle voorgaande jaren was dit de start van onze geschiedenisles. Elk huiswerk, dictee of opstel, begon boven in de rechterhoek van ons blad met de letters J.M.J. (Jezus Maria Jozef). Ik had wel sympathie voor Jozef de timmerman, hij had niks gedaan en toch aanvaardde hij het vaderschap. Ook ik had het meestal niet gedaan en moest veel strafschrijven. Mijn oudere broers hebben de lei en griffel nog gebruikt. Vanaf dan vervingen bics de pennenstokken, de inktpot, kladpapier en blauwe vingers.

Godsdienst kregen we van een priester, die ons een schuldgevoel kwam aanpraten voor zonden die we niet eens bedreven hadden. Mijn oude buurman vertelde mij, dat in zijn tijd, de pastoor van het dorp niet alleen godsdienst maar ook seksuele voorlichting gaf. Hij zei tegen hen: "Als hij staat, laat hem staan wriemel er niet aan, hij zal vanzelf wel naar beneden gaan."

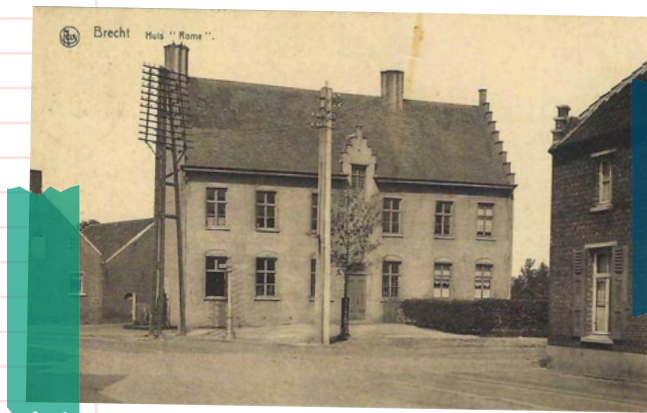
Onze meester was heel anders dan de "Jansens", uit het 3de, die steeds een houten meetlat vasthad, waarmee hij nijldige tikken uitdeelde en ik kan het weten. Onze leraar vertelde zittend op zijn lessenaar en in een meeslepend parlando over ridders en hun avonturen. Het was stil in de klas, je kon een muis horen meeluisteren. Als de bel klonk, stormden we vechtend met denkbeeldige zwaarden en onze boekentassen gebruikend als schild de trappen af. Onze meester keek naar zijn ridders die onvermoeibaar zijn verhalen gestalte gaven. Half lachend riep hij ons na: "Dat het ook wat kalmer kon." Zijn manier van lesgeven draag ik mee als een positieve ervaring. Bedankt voor dit alles Meester Verwilgen, "meesterschap is vakmanschap."

Leo Nijsmans

BRECHT JOHANNES CUSTOS & DE LATIJNSE SCHOOL

De Brechtse humanist Johannes Custos is vooral bekend als stichter van zijn Latijnse school in 1515. Zijn educatieve vernieuwing wordt een groot succes voor Brecht en haar omgeving. Leerlingen uit Antwerpen, de Kempen, Noord-Brabant en zelfs Zeeland krijgen hier een eerste onderricht in de Latijnse taal. En niet onbelangrijk, zowel jongens als meisjes zijn op dat moment welkom. Naast zijn onderwijs carrière is hij ook auteur van enkele 16de-eeuwse schoolboeken. In 1540 drukt de Antwerpse drukker Michiel Hillen van Hoochstraten de zevende uitgave van de Syntaxis Brechtana. Hierin zet Custos de regels van de Latijnse zinsbouw uiteen. Minstens een tiental verschillende uitgaves worden door andere drukkers en uitgevers in Antwerpen uitgegeven voor de (inter) nationale boekenmarkt.

Jef Anthonissen,
gemeente Brecht

© Brecht
Het "Huis Rome", hier werd de Latijnse school gesticht

De Syntaxis Brechtana:
Custos' bestseller

bron: Jan Papy, Recht uit Brecht, De Leuvense hoogleraar Gabriel Mudaëus (1500-1560) als Europees Humanist en jurist, 2011.
<https://www.brecht.be/catalogus-recht-uit-brecht>

DESSEL

DE POESIE VAN MIJN ZUS

In een doos vol jeugdherinneringen vond ik mijn zus haar Poesie uit 1964. Ken jij dat nog? Zo'n album dat je liet rondgaan in je klas en omgeving, en waarin klasgenootjes, de schooljuffrouw en vrienden een tekening maakten, met een versje erbij. Meestal wist je wie er een leuk blaadje zou van maken. Zij kregen de eerste kans. Maar je wou ook niemand ontgoochelen door je "schat" niet aan te bieden. Zo zorgde die Poesie ook voor wat spanning...

In de Poesie van mijn zus staan ongeveer 40 tekeningen, de meeste uit 1964-66. De "Flintstones" waren toen razend populair op tv. Dat merk je in het album. En ook de tekeningen van "Jakliën" zorgden voor veel inspiratie. Je ziet snel wie er mooi kon tekenen. En ook niet elk versje was even origineel. In ons eigen gezin was het tekentalent ver zoek. Maar daar had moeder een oplossing voor: "afkalkeerpapier", zoals carbonpapier vroeger genoemd werd.

De albums zijn nog te koop, maar loopt de Tiktok-generatie er nog warm voor? Er zijn ook "Vriendenboeken", waarin je vragen beantwoordt en een tekening maakt. "Vriendenboek" verwijst naar de verre voorloper van de Poesie, het Album Amicorum, dat meer dan 400 jaar oud is. In de 16e eeuw lieten studenten hun bijbel signeren door medestudenten en professoren. Die handtekening ging dikwijls vergezeld van een wapenschild, een vers of een tekening. Drukkers pikten daarop in en voorzagen enkele blanco pagina's, vooraan in een bijbel. Daarna kwamen er boekjes met alleen blanco pagina's.

Het gebruik van een Vriendenboek bleef niet beperkt tot studenten; ook professoren, kunstenaars, handelaars schaften zich een Album Amicorum aan. Er zijn schitterende exemplaren bewaard gebleven. Pas in de 19e eeuw werd het een Poesiealbum voor jonge kinderen, vooral meisjes. De eerste exemplaren kwamen uit Duitsland en droegen het Duitse opschrift Poesie. Dat bleef vooraan op de albums staan, ook op die van mijn zus.

Luc Damen,
Heemkundige Kring De Griffioen

bron: <https://www.uitdeoudekoektrommel.com/geschiedenis/het-poeziealbum/>

Uit het poëziealbum van Maria Damen.

ESSEN

EEN AVOND- EN WEEKENDVAKSCHOOL

Het idee van de Vaktekenschool St-Jozef ontstond in 1881 bij een kunstschilder en een schrijnwerker. Het politieke klimaat was er echter niet naar, na enkele jaren werden de boeken gesloten. In 1909 deed men een tweede poging, een motiverende factor daarbij was het feit dat men steeds meer ambachtslieden nodig had die een plan konden tekenen. De avondschool betekende het opstapje voor het technisch dagonderwijs Don Bosco. Half jaren 1980 bestond van de avondvakschool enkel nog de afdeling sierkunsten.

Gemeente Essen,
Essen in Beeld.

© Essen in Beeld
Beeldhouwen in 1950

GEEL

100 JAAR LANDBOUWSCHOOL!

In 1922 werd in de Kollegestraat in Geel de Landbouwschool opgericht. Snel rees er de nood aan bijkomstige praktijkruimte. Daarom kocht de school in hartje Geel percelen op, niet ver gelegen van de school. Aan de huidige ring, waar nu het bedrijf Sanofi zich bevindt, en aan de Gansakker, gingen scholieren aan de slag. Zo ook op de site vandaag gekend als jeugdcentrum De Bogaard. Op deze locatie van 'De Hoef' is de school al sinds 1926 actief, tot vandaag. Men bouwde er een boerderij en legde er proefvelden aan. Toen al begonnen landbouwleraren met levensecht onderwijs en konden leerlingen er kennismaken met nieuwe teelten, dierenrassen en meststoffen. De stichter van de landbouwschool, kanunnik Jozef Baeyens (1895-1990), zou op de Bogaard een stevige reputatie uitbouwen op het vlak van bodemkunde. In 1932 werd hij professor aan de KU Leuven en een wereldautoriteit op het gebied van plantkunde en bodemanalyse. Ook wijlen priester en landbouwingenieur Jules Claes (1918-1998) blijft een grote naam in landbouwerskringen.

Ook na Wereldoorlog II heeft de school veel betekend voor de landbouw in de ruime regio. De 'Hoef' en de gronden in de buurt stonden immers ook ten dienste van tientallen landbouwgezinnen. Nieuwe kennis en toepassingen werden hier getoetst aan de lokale omstandigheden. In 1973 werd dit stukje te klein voor landbouwonderwijs. De provincie startte daarom met een nieuwe praktijklocatie in het rurale Geel Ten Aard, genaamd De Hooibeekhoeve. Stad Geel kocht hierop de hoeve op De Bogaard en begon met de uitbouw van een jeugdcentrum. De samenwerking met de landbouwschool werd echter nooit stopgezet. Leerlingen van het huidige Sint Aloysius Geel en Sint Jozef Geel kunnen er nog steeds terecht voor praktijklessen, vooral gericht op de unieke richting dierenzorg.

Geert Vandecruys,
pedagogisch begeleider KOGEKA
en lid Geels Geschiedkundig Genootschap

De site van De Bogaard krijgt een makeover, mede dankzij
het LEADER-project Levend erfgoed op de Bogaard.
Meer info: www.kogeka.be/levend-erfgoed-op-de-bogaard

Rectorhuis en de Landbouwschool
in de Kollegestraat © SAG

DE KLAS VAN °1963

Toen waren er nog echte winters, onze fietsjes trokken kronkelende strepen in het wollige winterlandschap. Een verraderlijk plekske in 't Dorp zorgde voor hilariteit. Voor de meisjesschool waterde de straat een beetje af en daar had Koning Winter zijn mini-ijsbaan geplaveid: de één na de ander ging onderuit. Het tafereeltje deed denken aan een schilderij van Pieter Bruegel. De nonnekes riepen 'Pas op!' en bleven zelf wonderwel rechtop! Wie niet in 't Dorp woonde had katsjoewe botten aan met inlegsloefkes. In de klas mochten die uit om te drogen en deden we onze sloefen aan. En elke morgen gebaarde Juffrouw A.: 'Eerst naast uw stoel en bidden!'

Juffrouw D. wilde het beste uit haar leerlingen halen. S. had het proefwerk van aardrijkskunde niet goed gedaan: 'Kan beter, opnieuw!' T. had een probleempje met de Franse uitspraak: vloowa moest voilà zijn en geen vlaai! Het meisje in de bank naast V. had een beetje last van haar darmpjes, door de druk vloog ... in het rond en landde er een beetje van het goedje op de bank en op V. haar pink!

In 't hoekske van onze grote speelplaats zat het deurtje van het klooster, daaruit kwamen 's middags de nonnekes met Horlicks: een drankje dat chocolmelk moest voorstellen en in oude beige bekers met barsten en donkere randjes werd geschonken. Ging F. daarom 's middags thuis eten? Op een middag had ze een ongeluk: het rode nylon zakske met knetserke raakte tussen haar fietswiel: een hersenschudding en 7 dagen kinderziekenhuis. We zijn haar met de klas gaan bezoeken.

Op een dag werd er aan de schoolpoort druk gefluisterd. W. kwam niet meer: haar vader, de boswachter, zou iemand vermoord hebben. Was het een jachtongeval of een stroper die hij weer eens betrapte?

Op vrijdagmiddag kwam Zuster C. voorlezen. Soms waren de verhalen zo ontroerend dat ze tijdens het vertellen zat te snuffen. Vooral rond Kerst als ze het gedicht van de soldaat voorlas: ' 't Is Kerstmis. Aan d' IJzer in regen en nacht, staat bibberend en wenend, een eenzame wacht.' En Zuster C. weende mee.

Greet Willems
(Mercurius: werkgroep archeologie Grobbendonk)
ism met de klas van °1963

© Collectie Rita Renap
De klasfoto van het 5de leerjaar.

Al zeer vroeg bestonden er in Heist-op-den-Berg enkele private scholen, die voor die tijd als zeer volmaakt doorgingen. Voor de kinderen van 't Goor waren die scholen praktisch van het minste nut omdat het gehucht bijna een uur stappen was langs slijkerige of zanderige wegen. Daarom hadden op 't Goor enkele mannen de gedachte opgevat een school op te richten om er de kinderen toch het nodige onderricht te geven. Sommige van die 'onderwijzers' deden dit waarschijnlijk zonder de nodige bekwaamheid. Maar als je in die tijd weinig voldoening haalde uit handenarbeid, was het onderwijs een van de weinige alternatieven. De eerste bekende onderwijzer op 't Goor is een zekere Petrus Van Herck, die vanaf 1795 deze taak op zich nam.

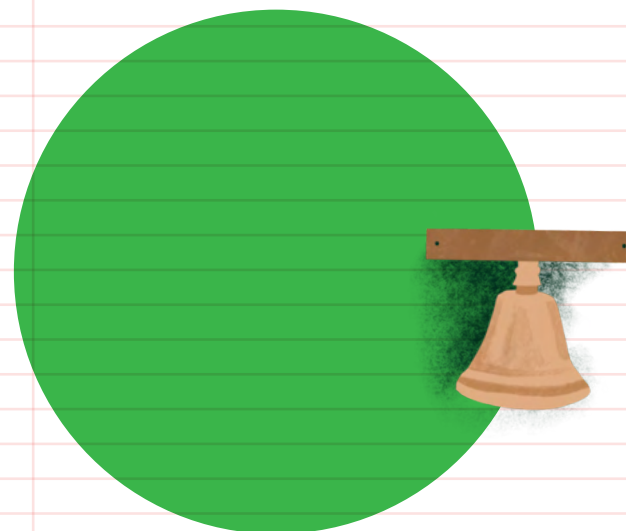
Het nodige schoolgerief en de meubelen werden door het staatsbestuur bekostigd. De meubelen bestonden uit eenvoudige lessenaars en het didactisch materiaal uit een letterkas en schuifplankjes om met letters woorden samen te stellen. Als leesboek gebruikte men onder andere het 'ABC-boek' of de 'Brave Hendrik'. Dat laatste was een leesboekje voor kinderen van Nicolaas Anslin (Leiden 1777 – Alkmaar 1838), voor het eerst uitgebracht in 1810. Gewoonlijk kregen de kinderen 's zaterdags een half uur catechismusles en voorts legde men zich toe op lezen en rekenen.

Na de Belgische revolutie in 1830 betaalden de ouders die iets of wat bezaten het schoolgerief zelf. Voor de arme kinderen betaalde het armenbestuur. Naast het jaarlijkse schoolgeld moest ieder kind in de winter een stuk hout meebrengen voor de verwarming. Naast de staatsschool waren er in die tijd ook private scholen. Zo had Th. Coeckelbergs er een in de Kwadenplas.

In het klaslokaal konden de kinderen hun geleerdheid opdoen en bij afwezigheid hun kwajongensstreken uithalen: in het voorjaar, hun meegebrachte meikevers laten vliegen, of op andere tijdstippen een gevangen vogel of zelfs een kikvors loslaten.

De kinderen moesten gelukkig niet elke dag naar school. Er viel regelmatig een feestdag. Zo vierden de kinderen elk jaar de dag van Sint Thomas. Op die dag slaagden ze er altijd in om hun meester buiten te sluiten, wat die ook mocht doen. Dan moest de beetgenomen meester het een of ander beloven. Met een dag verlof en bier waren ze wel tevreden. Dan werd een hen en een haan gebracht en losgelaten. De jongen die de haan en het meisje dat de hen kon pakken, kreeg als beloning een kilo suiker.

Jan de Keuster

HERENTALS

HERINNERINGEN ...

December 2021. De sloophamer is tekeergegaan en van de 'Gaanderij' blijft nog wat zielig puin over. Het stemt me wat melancholisch, nu ook dit deel van mijn prille jeugd alleen nog in mijn herinnering bestaat. De school zelf, zo typisch in rustieke stijl, moest al jaren geleden jammerlijk tegen de vlakke om plaats te maken voor nieuwbouw. Nu dus ook de 'Gaanderij'. Ik had stiekem gehoopt dat men tenminste dit deel van mijn lagere school zou bewaren voor andere doeleinden. Maar helaas de site van de 'Gasketel' eist ruimte voor een uitgebreid bouwproject.

Mijmerend denk ik terug aan de meestal zonnige laatste junidag, wanneer we ons – de ene al meer dan de andere - vol verwachting afvroegen voor wie de kleurrijke stapeltjes prijsboeken onder de gaanderij bestemd waren. Voor we in de rij gingen staan om onze 'bulletin' zongen we - eigenlijk wat provocerend - arm in arm luidkeels: 't Is vandaag de leste dag die we vieren, dat onze meester straffen mag'. Bij deze woorden keken we wat uitdagend naar onze vier meesters die, zoals gewoonlijk per rot van vier maar dan naast mekaar, de speelplaats afstruinden en deden of hun neus bloedde. Ik kan me toch niet van de indruk ontdoen dat hun schijnbaar ongeïnteresseerde blik iets verraadde van 'Wacht maar tot volgend jaar!'

Jong als we waren duurde het een tijdje voor we tijdens een regenbui onder de pauze nattigheid op onze - toen nog - weelderige hardos voelden. Daar was dan de bevrijdende 'Gaanderij' waar we ons spel bikkelen, knikkeren of haasje-over konden voortzetten. Maar wat klinken deze woorden melig en pedant! Ik heb de indruk dat, van het moment dat ons deze benamingen opgedrongen werden, we minder goesting hadden om eraan te beginnen. Bikkelen, akkoord, maar knikkeren en haasje-over! Met de 'marrebollen' spelen en stuikelen, ja! En sjimboem!

En ... ons park? Als de meester 's morgens de poort openzette, renden wij, na een vlug 'Dag meester', de speelplaats op, om de beste plaats te verwerven voor een balspel of om zoveel mogelijk wilde kastanjes te verzamelen - waar we eigenlijk niets mee konden doen! In vele scholen werd/is de verharde speelplaats omgeven door hoge muren. Kil. In ons park konden we onder de vele bomen nog koelte vinden tijdens de warme maanden. En omdat ze maar voor een klein deel vol met betondals lag, gaf dat nog een ruime, gezellige indruk.

Dit verhaal is een ingekorte versie van een tekst geschreven door Rik Rossenbacker

Privécollectie Rik Rossenbacker

Twee studie jaren in de klas van meester Veters in het schooljaar 1949-1950. Rechts het eerste studiejaar, links het tweede leerjaar. Op de derde rij tegen de muur zit Rik Rossenbacker

HERENTHOUT SPAARBOEKJE

Ik kan me niet herinneren dat ik als schoolgaande bengel geld bij me had. Zelfs geen kleingeld. Behalve dan op maandagochtend. Dan had ik zowaar een briefje van honderd frank op zak. Alhoewel, van dat laatste ben ik niet helemaal zeker. Ik overbrugde die ene kilometer tussen school en thuis met een doortrapper, zolang Koning Winter het toeliet zelfs in korte broek. Dat briefje kon zomaar achteloos uit mijn broekzak dwarrelen. Nee, hoogstwaarschijnlijk stopte moeder het in mijn boekentas. Het was er hoe dan ook eentje met de afbeelding van de nors ogende Luikse kunstenaar Lambert Lombard. Mogelijk het gevolg van één of andere communautaire beslissing, zo bedenk ik mij pas vele jaren later.

Omdat de man mij indringend aankeek, gaf ik mijn bankbiljet maar al te graag af aan meester Lambrechts. De meester noteerde van alle leerlingen welk bedrag ze die week hadden meegebracht. Vervolgens deponeerde hij het dubbel geplooid blad in een sigarenkistje. Daar gooiden ze eind jaren zestig nog mee naar uwe kop. Roken was toen nog niet slecht voor de gezondheid en sigaren al helemaal niet. Ook het stapeltje met bankjes van twintig, vijftig en honderd verdwijnt in het houten bakje. Wat zich daarna afspeelt, klinkt tegenwoordig bijna hallucinant. Een knaap van zeven: ik of een medeleerling - maar nooit iemand van de laatste rij - mag die schatkist naar 'de bureau' van de directeur brengen. Klop, klop: "Kom maar binnen, jongen. Ah, jij hebt de centjes voor de ASLK bij."

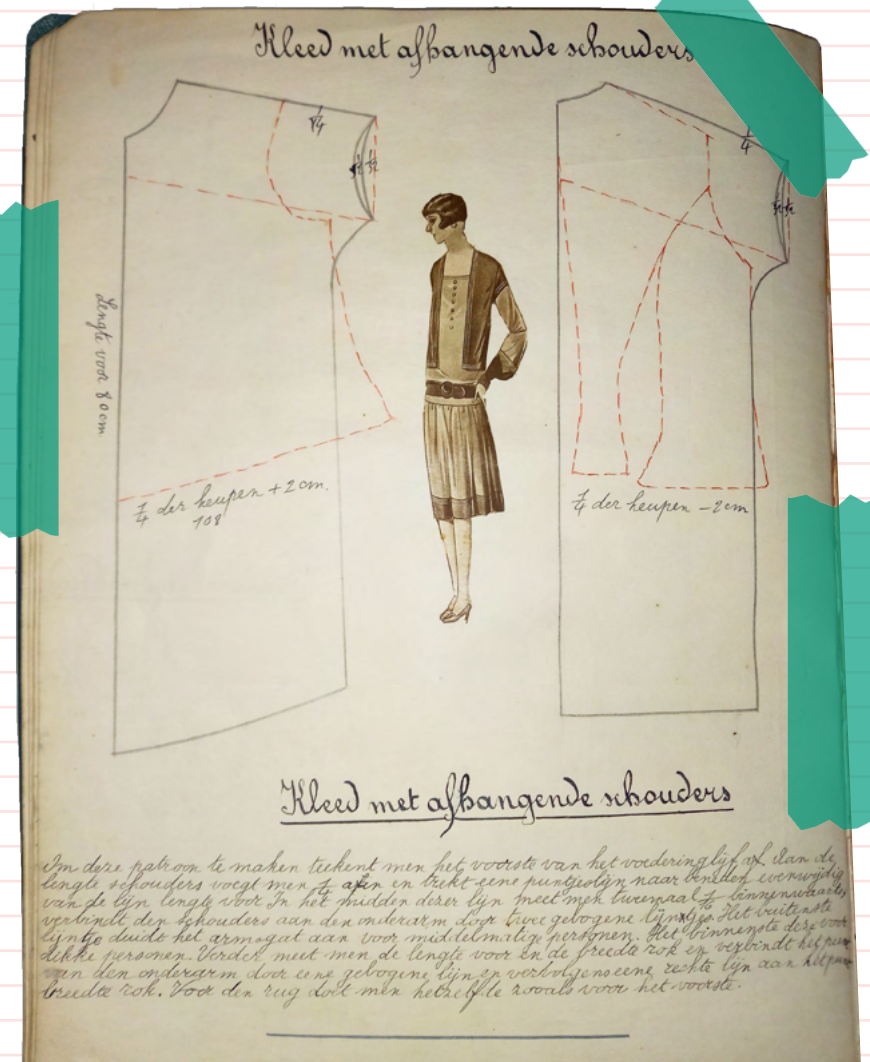
In mijn verbeelding steekt directeur Helsen die poen in een koker, en teleporteert die via een pijpleiding rechtstreeks naar het filiaal van de Algemene Spaar- en Lijfrentekas: in het straatbeeld makkelijk te herkennen aan het kroontje boven het gebouw. Het beschreven ritueel herhaalt zich week in, week uit. Tot ik in het zesde studiejaar, dat moest toen zo, van school verander. Echt dankbaar zijn die van de ASLK mij niet. Wanneer ze dik tien jaar later een gratis elpee weggeven aan hun jeugdige klanten, kennen ze mij plots niet meer.

Jef Aerts

Foto: https://nl.wikipedia.org/wiki/Algemene_Spaar-_en_Lijfrentekas

HOOGSTRATEN NAAI- EN SNIJKUNDE

© collectie Stedelijk Museum Hoogstraten

Patronenboek van de Wortelse naaischool van tussen 1900 en 1940.

Met de hand getekende en geschreven patronen en instructies voor kledij, in zeer goede staat. Het boek behoorde toe aan Emma Backx uit Merksplas. Hierin stonden de patronen met instructies die ze ca. 1940 had geleerd in de opleiding Naai- en snijkunde, bestuurd door Leopoldine Van Haute uit Wortel. Dit specifieke patroon is voor een jurk met afhangende schouders en verlaagde taille.

HULSHOUT

LANGS BUITEN GEZIEN WAREN HET ZEER SCHOONE GEBOUWEN ...

In 1903 begonnen de zusters Annonciaden een school in Hulshout. Zij namen met de zegen van de gemeentelijke overheid de gemeenteschool in gebruik. In het boek der stichtingen staat het als volgt beschreven: '...Hulshout begon op 5 Januari 1903. De goede Moeder Gertrude, Zuster Stephanie en Zuster Bernarde waren aangeduid om het zoogenaamde 'Turkije' te beginnen.* De Zeereerwaarde Oppermoeder vergezelde het drietal. Aan de statie wachtte de achtwaardige Stichter, de Eerw. Heer Kan. Stroobant de zusters af en leidde ze minzaam naar de pastorie, waar ze op een verkwikkend noenmaal onthaald werden. Rond 2 uren brachten wij een bezoek aan Jezus in zijn H. Sacrament en vurig smeekten wij zijn zegen af...'

Zij namen dan hun intrek in het huis dat gebouwd werd door Alfons Van Baelen. Het boek der stichtingen vermeldt: '...Vervolgens werd een klein huis ons voorlopig als klooster aangewezen. Twee tafels, een zestal stoelen, 2 kassen, 1 stoof, eenige potten en pannen, 3 welgedekte bedden en waschgerief; dat alles was spoedig bekeurd en ingewijd...'

Hun nieuwe klaslokalen beschrijven zij als volgt: '...Dan naar de klassen! Langs buiten gezien waren het zeer schoone gebouwen, echte meesterstukken van bouwtrant, maar binnen! Welke teleurstelling!! Lange zwarte, vuile versleten banken; een soort statiestoof, die denkelijk jaren lang hijgde naar wat potlood; oude versleten borden; eenige versleten blaadjes van boeken, als zand op de trede uitgestrooid en daarbij eenige schilderijen van spinnewebben voltooien de gansche meubeleering der klas...Seffens de handen uit de mouwen gestoken; de goede Zusters van Heist-op-den-Berg kwamen Donderdag daarop volgende met emmers en borstels. De muren werden geschuurd en afgegoten. De verschillende soorten vlekken zagen wij, als bij tooverslag, onder het schuimende zeepsop van de banken verdwijnen; de vloeren werden afgestoken en geschuurd. Onze leerlingen waren spoedig aan die verandering gewoon en voelden zich seffens thuis in de opgekuischte lokalen. Langzamerhand werden de oude meubels door nieuwe vervangen; het ontbrekende werd aangekocht en stilaan hadden we onze thans bestaande welgemeubelde klassen...'

In 1907 begon de bouw van een klooster op de door Sooi Celen geschonken grond. We citeren weer uit het boek der stichtingen: '...na vier jaar, werd de eerste steen van het klooster gelegd door den Z.E. Heer Stroobant en de Z.E. Moeder Longina.'t Was schoon om zien hoe onze achtbare stichter werkte en zwoegde aan den bouw van 't klooster. De brave familie Celen gaf gratis den grond. Aan hen onzen innigsten dank!'

*Rond 1895 stond Hulshout alom bekend als 'Klein Turkije', omdat er zoveel bekkensnijders zaten en er voor een ijdel woord het mes getrokken werd.

De tekst komt uit het boek 300 jaar Onderwijs in Hulshout en Bruggeneinde van Jef Verhaegen, 2014, p. 170-173.

GEDICHT "NAAR SCHOOL"

Naar School.

- 12
- Kindertjes, zegt, is het waar,
Hebt gij elk een tuintje daar?
- Wij hebben, daar er, hofje
Niet groot, maar schoon en groen;
We kaaien, er en gieten,
ryk hoveniers doen.
- Kinderen, mag ik voortaan,
Met u mee naar school gaan!
- Wel zeker, beste jongen!
Wie braaf is, zoet als zij
Die mag daar komen leeren,
En spelen gelijk wij.
- Kindertjes, zoo vroeg op straat,
Zegt my toch waarheen, gij gaat!
- Wij trekken naar de school,
Daar spelen we zoo vrij;
Daar vlechten, vouwen, prikken,
En zingen, springen wij.
- Kindertjes, zegt mij eens goed
Wat gij daar voor spelen doet!
- Wij spelen er van 't smidje
Die 't ijzer smeedt op maat;
Of doen, gelijk de bakker
Die 't roggemel beslaat.

MEN NEME EEN EI

Eierbereidingen

- Roerieren met appelen: 1 appel. 2 eieren - boter - suiker
Proef in de pan doen, de geschildte ongedeelte appelen
bakken. Het geklopte ei met suiker 1. toevoegen en
al roerend bakken. - haagveld
- Zoete omelitten: 3 eieren - 1/2 tar ween - 1/2 p. suiker - boter en zout
Eieren roer, suiker kloppen - boter verwarmen, de geklopte
maakt toevoegen en bakken als koekjes.
- Eieren met tomatensaus: 6 eieren - 50 g. boter - 50 g. tomaten - enige smeltjes kaas
tomatenpuree - 1/2 l. bouillon of smelt
Eieren hard koken. Jellen in 2. smelt - tomatensaus bakken
in pan - daarop, de eieren schikken - tomatensaus - bakken
en daarmee de eieren overgieten
- Matroosieren: 6 eieren. 6 sneetje brood (eierbel) 6 schellen gekochte heup
zout. asjp.
Water koken met zout en asjp. - de eieren één voor één in het
koud 1/20 later vallen (vlak e. boren) 3 minuten vastg.
later koken - Uitscheppen - verkleen of handdoek
of hoochtopjes schikken en overgieten met de tomatensaus
- Fladen: 1/2 l. smelt.
3 eieren
50 g. suiker.
Melk koken. Eieren met suiker schuimig kloppen, de
kokende melk voorzichtig onderaan, in 1/2 p. vorm doen
en in de oven bakken op 150°C.
- Opzetten met eiersmeltkous + suiker + water. bruinen en weinig
aanleggen met water
- Gewonnen brood: 6 eieren - 6 beschuiten - 100 g. suiker - 1/2 l. melk - boter.
Eieren met suiker schuimig kloppen, melk de beschuiten
en in weken bakken in een gebakken pan en in de
pan goed overgieten met het geschildt eiersmelt.
- Roeri: Eiersmelt - spiegel - hardgekookt - zachtgekookt.

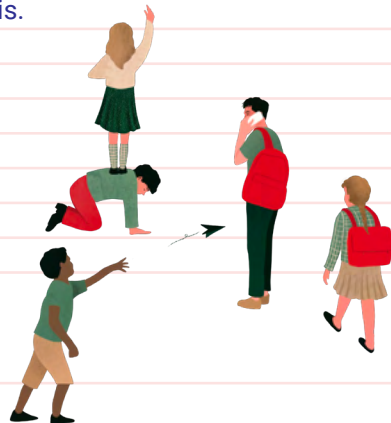
LAAKDAL

HET SCHOOLTJE VAN KLEIN-VORST, OUDSTE VAN DE STREEK

Begin 17e eeuw werden in de Kempen per gehucht schansen opgericht, versterkingen waar de bevolking zich in onheilspellende tijden kon terugtrekken. Het beheer werd toevertrouwd aan een schansmeester. Die verbleef in een woning nabij de ingang van zo'n schans. Midden 17e eeuw besloot het gehucht Meerlaar-Verboekt, als eigenaar, deze woonst in te richten als schooltje. In 1651 werd er voor het eerst les gegeven.

Aanvankelijk was het een 'winterschooltje': lesgeven gebeurde er van Kerstmis tot half maart. De onderwijzer beschikte over weinig lesmiddelen. Eindeloos herhalen van leerstof lag voor de hand en bijgevolg was de leskwaliteit van een bedenkelijk niveau. Toch zat hier ooit een geleerde bol op de bank: Jan Frans Van Roy. Hij werd in 1797 immers primus van de Katholieke Universiteit van Leuven.

Tijdens de 18e en 19e eeuw fungeerde het schooltje regelmatig als opslagplaats. Na een brand in 1831 gingen de lemen buitenmuren in de vlammen op, maar het schooltje werd hersteld. In andere gemeenten, zoals Eindhout en Veerle, stonden zulke schooltjes op het kerkhof. Zij werden onder meer om gezondheidsredenen in de jaren 1850 afgebroken. Het gebouw op de vroegere Meerlaarschans bleef echter bewaard. Het huidige schooltje bestaat uit twee lokalen: een kamer voor de onderwijzer en een klaslokaal. Zo'n 60 à 70 leerlingen, jongens en meisjes van verschillende leeftijden, volgden samen les in het donkere en vochtige lokaaltje. In de onderwijzerskamer was er een bakoven, keuken, haardvuur, ... Onder de pannen is een zolder, de slaapplek van de onderwijzer die met een ladder bereikbaar is.

Omstreeks 1995 geraakte het gebouwtje in verval wegens een groot gat in het dak. Om het gebouw te redden staken vrijwilligers van de Laakdalse heemkring de handen uit de mouwen. Het schooltje werd hersteld en ingericht met oude schoolbanken en tot voor kort werd er jaarlijks aan leerlingen les gegeven volgens 'de oude stempel'. Het schooltje in Klein-Vorst is een uniek pareltje in onze streek.

Glen Van Meeuwen,
Laakdalse Werkgroep voor Geschiedenis en Heemkunde

bron: François Van Gehuchten - Laakdalse Werkgroep voor Geschiedenis en Heemkunde vzw
Vorst Groot en Klein, 1995, p.75+ p.189-191
François Van Gehuchten - Laakdalse Werkgroep voor Geschiedenis en Heemkunde vzw
Is 't geen school dan is 't kerk, 1998, p.54 + p.197-200

EEN BIJZONDER FEEST OP SCHOOL

In de lente van 1965 werd er op school een groot feest georganiseerd ter ere van moeder-overste. Voor deze gelegenheid werden er kinderen geselecteerd om een koortje te vormen en daar was ik bij! De juffen prezen me de hemel in: "Wat kan jij goed stem houden, Leentje. Dat heb je zeker van je moeke geleerd!" Ik was zo fier!

Tijdens de middagpauze trokken 'de zangertjes' naar de feestzaal en repeteerden we op het grote podium. Op een middag kwam de juf ons weer uit de refter halen. Ik sprong op, maar de juf hield me tegen en zei: "Neen Leentje, jij moet nu hier blijven." Mijn benen verstijfden en met gebogen hoofd droop ik af.

Dit moment kon ik als tienjarige niet bevatten. Wat gebeurde er eigenlijk? Ik had pijn in mijn borst, ik schaamde me en durfde niet meer op te kijken. Wat had ik in godsnaam verkeerd gedaan? Net voor we de klas weer binnen gingen, zag ik 'de zangertjes' terugkomen van de repetitie. Schichtig keek ik in hun richting doordrongen van de gedachte stout te zijn geweest en - o wat een schrik - de juf kwam naar me toe! Ze zei: "Ja Leentje, jij kan niet meezingen want jij hebt geen nieuw uniform. Dat kan uw moeke niet betalen hé".

Ik zei niks en voelde mijn ogen zwellen. Ik had er thuis over verteld, over de noodzaak van dat nieuwe uniform. Moeke had haar wenkbrauwen opgetrokken. Ik besepte helemaal niet dat het hebben van zo'n uniform belangrijker was dan mijn zangtalent. Ik voelde me bedot en bedrogen. Zouden juffen soms liegen? Zong ik toch een beetje vals? Neen, dat kon ik niet geloven!

Het feest ging door. Alle leerlingen stonden in rijen langs de muren van de feestzaal. Op het podium hadden 'de zangertjes' zich opgesteld allemaal keurig gelijk in pied-de-poule rok en groene hemdsbloes. Het was het koortje van de rijke en slimme kinderen, en daar hoorde ik niet bij. Ik kende nu mijn plek.

Dat gevoel van onrecht heeft me diep geraakt: ik ben het nooit vergeten.

Leen Cool

Collectie Leen Cool

LILLE

LUDOVICUS HUBERTUS SELS: VOORVECHTER VAN HET GEMEENTEONDERWIJS

Ludovicus Hubertus Sels werd geboren in Zandhoven op 29 november 1848. Hij was 19 toen hij het diploma van onderwijzer behaalde aan de rijksnormaalschool in Lier. Vanaf 1868 onderwees hij de jeugd in Rijkevorsel. Hij ontplooiëde er zich als een graag geziene en bekwame leerkracht. Desondanks miste hij er de benoeming tot hoofdonderwijzer, wat heel wat beroering teweeg bracht.

Op 7 november 1874 werd Sels onderwijzer benoemd in Poederlee. Kort daarop in 1879 brak de schoolstrijd uit. De toen uitgevaardigde schoolwet was de aanleiding tot het oprichten van vrije – in realiteit katholieke – scholen in elke gemeente. De katholieke kerk wilde de gemeentescholen afschaffen. De bisschoppen verboden de gemeenteonderwijzers om nog godsdienstlessen te geven. De liberale overheid deed er alles aan opdat ze dit wel zouden doen. Vanop de preekstoel werd gebeden: 'Van scholen zonder God en schoolmeesters zonder geloof, verlos ons Heer'. De bisschoppen verboden de ouders hun kinderen naar de gemeenteschool te zenden als er in de gemeente een katholieke school bestond.

Dit was voor de meeste Kempense gemeenteonderwijzers het teken om hun school op te geven en dienst te nemen in het vrije onderwijs. Louis Sels geloofde echter in het gemeenteonderwijs en wilde zijn school ten koste van alles behouden. Op bevel van de kerkelijke overheid werd ook in Poederlee een katholieke school opgericht. De morele druk op meester Sels werd opgevoerd om hem te dwingen over te stappen naar het katholiek onderwijs. In de streekpers werd hij afgeschilderd als een geuzenonderwijzer. Als overtuigd en belijdend christen werd hem in de kerk de communie geweigerd.

Sels vocht terug met de wapens waarover hij beschikte: zijn kennis en kunde. Hij wilde zich bewijzen op het terrein waarop het gemeentelijk onderwijs het hardst werd aangevallen: het godsdienstonderwijs. Als gemeenteonderwijzer schreef hij zijn leerlingen in voor 'De wedstrijd in godsdienst tusschen de leerlingen der

lagere scholen' uitgeschreven door het aartsbisdom Mechelen. Daar behaalde hij uitstekende uitslagen, terwijl de vrije school van Poederlee niet deelnam of nauwelijks in de uitslag voorkwam.

Wanneer de politieke toestand in 1884 wijzigde en de katholieken voor de volgende dertig jaar de volstrekte meerderheid zouden behouden, zette dit de deur open voor de oprichting van vrije aangenomen scholen, ook in Poederlee. Dit leidde in het dorp tot een lokale schoolstrijd waaraan het gemeentebestuur een einde wilde maken door de afschaffing van de aangenomen school. Dit gaf aanleiding tot tweedracht binnen de gemeente.

In 1907 werd een aangenomen vrije school opgericht. Sinds dat jaar gingen de meisjes naar de vrije school en de jongens naar de gemeenteschool.

Walter Driesen

Foto van doodsprentje Hubert Sels,
uit collectie Walter Driesen

MALLE VAN KLOOSTER TOT SCHOOL

Dit is het Sint-Viorklooster, het huidige Sint-Jan Berchmanscollege aan de Kasteellaan in Westmalle. Het werd in 1912 in gebruik genomen. Aanvankelijk deed het dienst als klooster en internaat. Na de zware brand in de Sint-Martinuskerk op 8 juni 1915 lieten de broeders hun kloostergebouwen tijdelijk inrichten als noodkerk. Tijdens de Tweede Wereldoorlog vonden 120 vluchtelingen uit Brecht, na de verwoesting van hun dorp, hier onderdak. Vanaf 1945 werd het een school, een functie die het gebouw tot op vandaag vervult.

Gemeente Malle en Heemkundige Kring Malle

© Heemkundige Kring Malle

MEERHOUT UNIEKE BEVRIJDINGSTAFERELLEN IN DE DUIZENDPOOT

Recente bouwwerken legden onverwacht enkele muurschilderingen bloot in één van de klaslokalen van de gemeentelijke basisschool De Duizendpoot. Decennialang zaten er kunstwerken verstopt achter het schoolbord en het prikbord. Niemand was zich nog bewust van hun bestaan. Experts bestudeerden de restanten en ontdekten zo een tiental taferelen, die telkens verwijzen naar de Bevrijding van 1944-45. Een deel van de onzichtbare schilderijen kon in kaart worden gebracht dankzij een oude klasfoto uit de eerste naoorlogse jaren.

De werken zijn aangebracht door een Engelse soldaat, Alfred Bertie Hales. Hij maakte deel uit van het Royal Pioneer Corps, waarvan verscheidene eenheden in Meerhout verbleven tijdens de bevrijdingsdagen. De manschappen van dit korps zorgden voor het herstel van het wegennetwerk en vernielde bruggen in de streek. Niet alleen tijdens de bevrijdingsdagen, maar ook in de maanden nadien vormden de schoolgebouwen in Meerhout en omtrek een centrale verblijfplaats voor geallieerde soldaten. De infrastructuur was immers zeer geschikt voor het tijdelijk verblijf van troepen. Zo werd er in deze school een opleidingscentrum ingericht voor pionierstroepen.

Dat dit lokaal zodanig beschilderd is met diverse scènes, doet sterk vermoeden dat het dienst deed als ontspanningslokaal voor de ingekwartierde soldaten. Twee expliciete verwijzingen suggereren dat het lokaal wel eens een kantine is geweest, waar soldaten hun vrije tijd invulden.

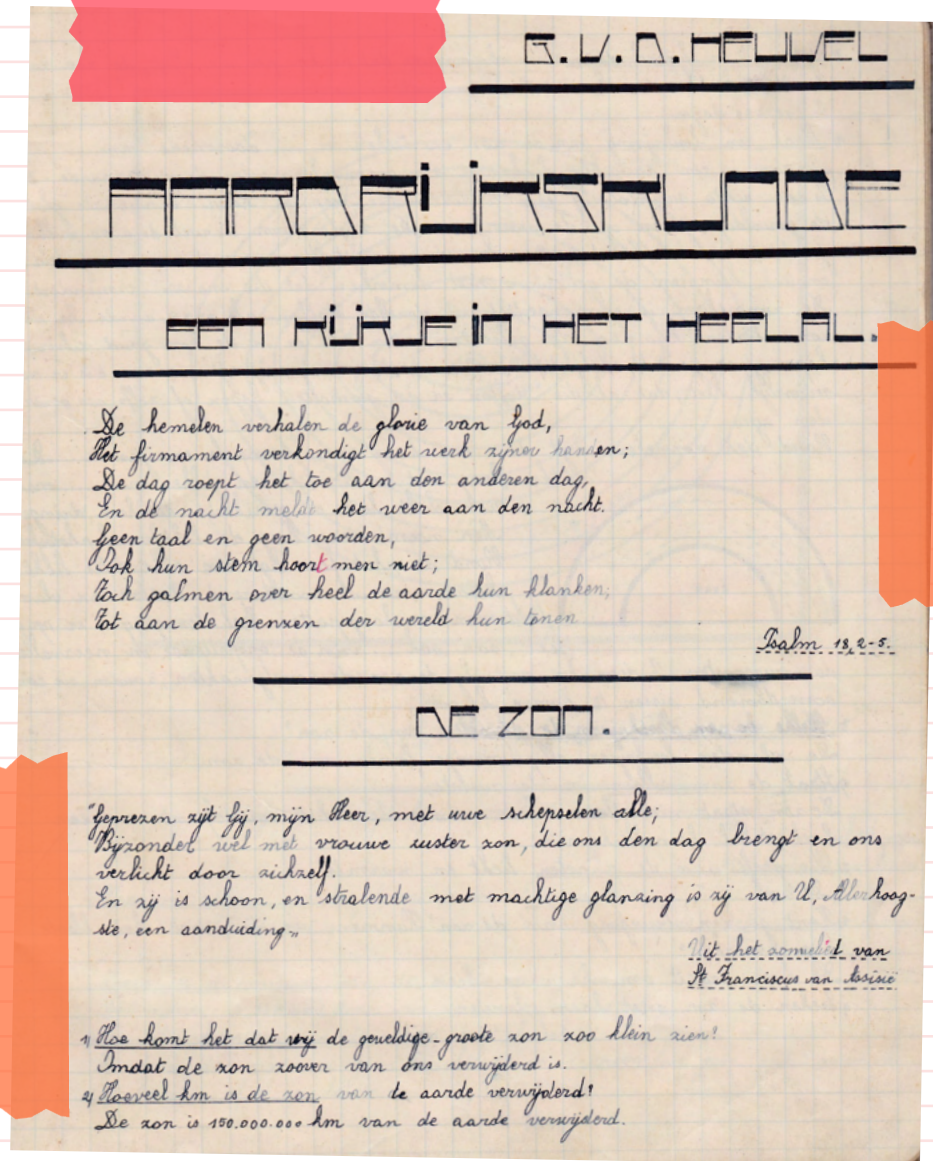
Heemkundige kring Meerhouts Patrimonium

De signatuur van soldaat Alfred Bertie Hales, de artiest achter de muurschilderingen.
© Meerhouts Patrimonium

Het portret van Gloria bleef al die jaren quasi intact bewaard. Zij draagt op haar muts het kenteken van de ATS (Auxiliary Territorial Service). De ATS was een eenheid voor vrouwen binnen het Britse Leger en bestond voornamelijk uit vrijwilligers. Zij kregen vooral ondersteunende taken.
© Meerhouts Patrimonium

bron: Tijdschrift Meerhouts Patrimonium

© collectie Luk Van Bouwel
 fragment uit een schoolschrift uit 1936 van Dina Van Den Heuvel
 Met prachtige belettering noteerde zij haar les Aardrijkskunde over het heelal. Daar hoorden in
 die tijd niet enkel wetenschappelijke feiten, maar ook godsdienstige teksten bij.

Vandaag gebruiken we sociale media om straffe verhalen, meningen of anekdotes te delen. In beperkte kring of met de hele wereld. Toen dat nog niet bestond, gebruikten enkele leerkrachten van het Sint-Jan Berchmanscollege hiervoor gedrukte media. Tussen 1979 en 1988 bundelden zij schoolervaringen, opmerkelijke antwoorden op toetsen en hilarische uitspraken in een leraarskrant. Dit krantje, genaamd Het Grote Oor, verscheen elke drie maanden. Een ludieke of zelfs kritische kijk op het leraarsbestaan en het schoolleven. Daaruit ontstond in 1982 het leraarscabaret Het Grote Oor, een gezelschap dat nog steeds in heel Vlaanderen optreedt.

Over leerkrachten ...

- I.v.m. Tsjernobyl blokletterde een krant: 'RUSSEN HOUDEN ZICH VAN DEN DOMME'. Dit lezende, reageert een leerkracht Frans: 'Ik denk dat er in mijn klas veel Russen zitten ...'
- Een leraar sukkelde al een hele tijd met zijn voet, maar bleef lesgeven. Zijn dokter had immers gezegd: 'Als je nu moest werken, dan schreef ik wel een briefje. Maar voor jou is dat niet nodig ...'

Over leerlingen ...

- Terwijl de leerlingen joelend aan het spelen zijn, staat Bertje krampachtig in een hoekje. De surveillerende leerkracht vraagt hem waarom hij niet meespeelt.
 'Ik kan niet, ik moet dringend naar de wc!
 'En waarom ga je dan niet?'
 'Toch niet tijdens de speeltijd, meneer!'
- Als de leraar in het eerste jaar vraagt wie zijn huiswerk niet gemaakt heeft, gaan er een paar vingers de hoogte in. Eentje vertelt dat hij het wel gemaakt heeft, maar dat het nog thuis ligt.
 Op het einde van de les vraagt deze leerling: 'Meneer, dat huiswerk dat ik gemaakt heb, maar vergeten ben, welke oefening was dat ook weer?!'
- Eén leerling had het in zijn proefwerk natuurkunde voortdurend over 'orgasmes' in plaats van organismen ... Een andere leerling antwoordde op een godsdiensttoets: "De voornaamste christelijke kerken zijn de katholieken, de orthodoxen en de hormonen." Waarschijnlijk mormonen bedoeld?

Hendrik van Braband

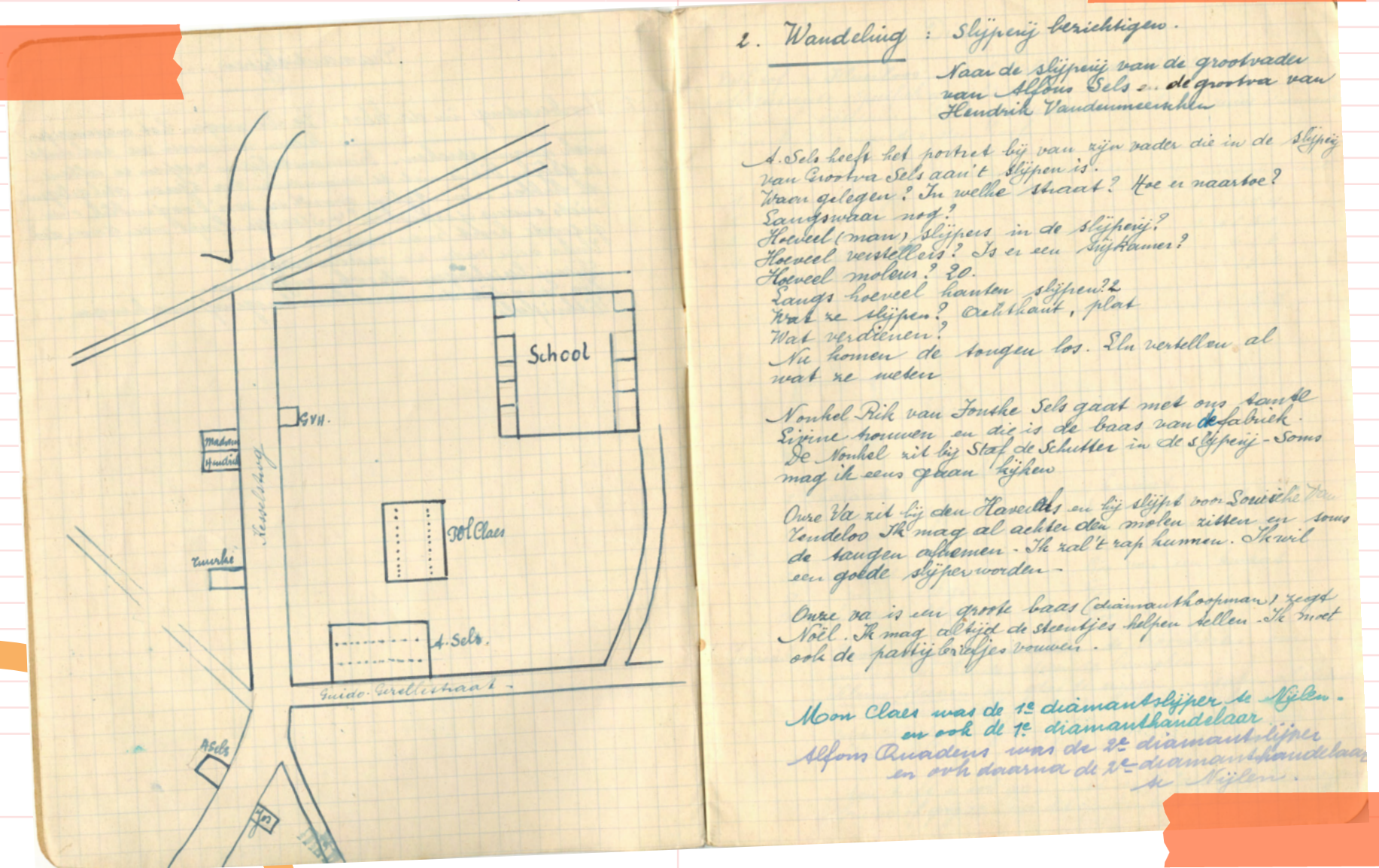
bron: Meer over Het Grote Oor: www.hetgroteoor.be

NIJLEN

EEN SCHOOLUITSTAP IN NIJLEN

Irma Cools gaf les in de gemeenteschool in de Kerkeblokken. Haar bijnaam was 'Madame van de Boekt', want ze was geboren en getogen in café De Boekt in Gestel. Net na de Tweede Wereldoorlog gaat ze met haar klas op uitstap naar enkele diamantslijperijen in Nijlen. We geven een inkijk in haar lesvoorbereiding.

Annemie Muylaert

DE KLAS VAN JUFFROUW BENS IN ACHTER-OLEN

Zijn schoolherinneringen van meer dan zestig jaar nog iets waard? Ze focussen op een geplaveide speelplaats met boom en galerij, een klaslokaal met foto van koning Boudewijn, een wereldbol, de kaart van België ... En de kaart van Olen met zijn uitgebreide infrastructuur: het Albertkanaal, het Kempisch Kanaal, de spoorweg Antwerpen – Mönchengladbach, de Kleine Nete en de Boudewijnsnelweg die nog in aanleg was.

Op de speelplaats ontwaart ik een troepje grijzende mannen in grauwe kleren, die ons *"Leen-Doos-Rijf-Wol .."* lieten scanderen, urenlang gebeden laten afraffelen en maaltafels opdreunen. Buiten een lichte draai om je oren, een kneepje in uw oor of een rukje aan je haar vielen de lijfstraffen en de kleine vernederingen nogal mee.

In deze duistere vier jaar lagere school is er één lichtpuntje. In het derde leerjaar verschijnt voor ons Julia Bens, toen een prille en nog pronte dertiger, die ons buiten de maaltafels ook nog andere dingen leerde. Zo hoor ik nog steeds het toneeltje met Etienne De Busser, die een aanstormend klasgenootje terechtwees: *'Pardon, mijnheer, ik ben agent, die 't verkeersreglement wel degelijk kent...'* dit met een boete in het vooruitzicht.

Julia keerde eigenhandig haar klaslokaal, iets wat ik haar mannelijke collega's nooit heb zien doen. Maar bovenal staat mij 'Sluiterkensdag' - einde december 1959 - nog voor de geest. Juffrouw Bens mocht van ons de klas niet binnen, nog in geen honderd jaar. Ik zie haar de straat oversteken en bij haar zus, die een snoepwinkeltje had, binnenlopen. Ze kwam er buiten met een puntzak vol lekkers en vroeg nederig aan het venster of ze nu binnen mocht. Na ons goedvinden kroop ze onder luid gejuich door het klasraam.

En zo zie ik op de klasfoto van toen toch nog een aantal lachende gezichten.

Louis Mertens

bron: Collectie Louis Mertens.

Bovenste rij: Etienne De Busser, André Baelus, Etienne Molenbergs, Smolders, Herman Renders, Diego Vervoort, Louis Mertens, Eddy Verheyen

Tweede rij: Hugo Jacobs, Caers, Freddy Boeckx, Jef Denudt, ?, Paul Horemans, Karel Wouters, Louis Van Lommel, Van Springel

Derde rij: ?, Verswijvelt, Eddy Verbinnen, ?, Wils, Jos Van Beylen, André Holemans, Roger Van Reusel

Onderste rij: Baeten, Roger Liekens, Gust Aerts, Danny Leten, Van Doninck, Verlinden.

oud-TURNHOUT

MEESTER VAN LEEMPUT, EERSTE SCHOOLHOOFD TE OOSTHOVEN

Joannes Franciscus Van Leemput (1867-1924) was de zoon van Ludovicus en Cornelia Van den Boer. Na zijn huwelijk in 1890 met Anna Catharina Van Mechelen (1863-1929) belandde hij te Oosthoven en kreeg er 2 kinderen: Maria (1891-1936) en Anna (1892-1947). Meester Van Leemput was lokaal gekend als "dik tonneke". Als onderwijzer (1896-1925) heeft hij het zeker niet gemakkelijk gehad met de vele kinderen in zijn klas. Daarom heeft hij menige bengel kennis laten maken met zijn regel. Ook zijn dochter Anna en zijn kleinzoon Karel Smets (1925-1980) studeerden voor leerkracht en waren net als vader en grootvader koster in de Sint-Antoniuskerk.

Van Leemput was een zeer sociaal bewogen man. Hij was de spil van het dorpsgebeuren te Oosthoven en als plaatselijk schoolhoofd kende hij iedereen, zowel de jongeren alsook hun ouders. En of dat nog niet genoeg was, werd hij voor alles en nog wat gevraagd. Zo was hij lid van de Burgerwacht en van het Plaatselijke Komiteit van Oud-Turnhout. Jan Van Leemput was betrokken bij de oprichting van de Mutualiteit waarvoor hij regelmatig als een eminent gastspreker optrad. Zorg voor een eigen pensioen en strijd tegen het alcoholisme waren veelvuldige onderwerpen.

Zowel bij de samenstelling voor het kiesexamen in 1893 te Turnhout als bij de 11 julivieringen aldaar is hij betrokken. Als het brandweerkorps van Oosthoven wordt opgericht in 1903 wordt Jan aangesteld als secretaris-schatbewaarder. In 1907 is hij ook betrokken bij de oprichting van de Christene Steenbakkersgilde waarvoor hij reeds fungeerde als schrijver, evenals bij de Kweekbond voor Geiten. Van 1919 tot aan zijn overlijden is hij zaakvoerder van de Boerenbond. Ook de Belgische Hypotheekmaatschappij en Spaarkas ziet wel wat in een samenwerking met hem.

Voor zijn inzet voor de Oosthovense gemeenschap werd hij beloond met de eretekens van de Arbeid 2e en 1e Klasse (1911) alsook met het pauselijk ereteken Pro-Ecclesia.

Jan Aerts

bron: Archief Heemkundekring Corsendonca, Weekblad De Kempenaar, De Steenbewerker, orgaan van het Nationaal Verbond der Christene Steen-, Cement- en Ceramiekbewerker van België, 17 mei 1914, Eigen archief

© eigen archief Jan Aerts

PUTTE

VAN LERARES TOT POPULAIRE BURGEMEESTER

In de eerste helft van de 20ste eeuw was het Instituut Van der Borghst op Grasheide een school met naam en faam. Van heinde en ver kwamen er inter-nen naar het landelijke Grasheide om er les te volgen in de privéschool van Jan-Baptist Van der Borghst. Samen met o.a. zijn dochters Laura en Alice zorgde hij ervoor dat er tijdens de grootste bloei een 200-tal jongens les volgden aan zijn school.

Laura begon er als lerares en schopte het later tot directrice van de school. Ondertussen was ze sinds 1926 ook politiek actief in de gemeente Putte en werd ze meteen het eerste vrouwelijke gemeenteraadslid. Voor de liberale lijst Gemeentebelangen was zij zowaar een heus stemmenkanon. Na het overlijden van burgemeester Karel Bogaerts in 1947 werd Laura de eerste vrouwelijke burgemeester van Putte. Door de toenmalige wetgeving moest ze wel haar functie als directrice van de school opgeven om voltijds burgemeester te kunnen worden. Door haar populariteit in Grasheide én in Putte kreeg ze in 1952 zelfs 1302 voorkeurstemmen, een resultaat waar men anno 2022 nog steeds uitzon-derlijk mee zou scoren.

Laura wordt door haar tijdgenoten omschreven als een echte ombudsvrouw voor haar inwoners. Ze zocht en vond voor elk probleem wel een oplossing. Tot haar overlijden op 15 september 1956 bleef ze burgemeester. Zelf heeft ze voor haar vader een straat vernoemd naar zijn naam: de Meester Van der Borghststraat. Wie weet komt er anno 2022 ook een zichtbare herinnering in het straatbeeld voor Laura Van der Borghst. Wat niet is, kan nog komen.

Robby Goovaerts

Collectie Heemkring Het Molenijzer
- www.kempenserfgoed.be

RANST

PARACHUTIST LANDT IN DORP

Op 12 juni 1927 verwelkomt Oelegem Vincent Goossens als nieuwe burgemeester. Deze inhuldiging wordt op een bijzondere manier gevierd. Later maken de leerlingen van meester Daniëls er een opstel over. Frans Verwerft schrijft: Er werd dadelijk getelefoneerd naar het vliegveld te Deurne en vijf minuten later zag men in het Westen het snel vluchtend gevaarte naderen; aan het Horenveld gekomen, zwenkte de vlieger, daalde tot op 300 meter, aldan waagde de heer Veenstra zijn sprong en daalde, bij middel van een valscherms, in de juichende menigte.

Heemkundige kring De Brakken Oelegem

© Heemkundige kring De Brakken

Op de foto is de burgemeester te herkennen aan zijn lint, de parachu-tist aan zijn sportieve outfit en bloemenruiker. De dame linksonder met het witte Kempische boerenkapje is de grootmoeder van Franske die het opstel schreef.

RAVELS KOSTBAAR HANDWERK

© collectie Heemkunde- en Erfgoedvereniging Nicolaus Poppelius
Ravelse kantschool, ca.1946-1950. De kantschool van Ravels was gevestigd in de Kloosterstraat, op de plek waar nu de nieuwe gemeenteschool staat en naast de huidige bib. De bestaansperiode valt uiteen in twee fasen: van 1911 tot 1919 en van 1927 tot 1982.

RETIE GORIËN

Een van de meest uitzonderlijke bedelzangtradities uit Vlaanderen kun je terugvinden in het gehucht Schoonbroek (Retie). Daar vieren de kinderen van de basisschool op 12 maart goriën. Dit is de feestdag van Gregorius de Grote (540-604), een katholieke kerkvader. Hij is de patroonheilige van de schoolgaande jeugd. Vroeger werden op Gregorius' naamdag allerhande festiviteiten georganiseerd. Deze toonden veel gelijkenissen met een hedendaagse schoolfeesten. Een klasprimus werd uitgekozen, er werden verschillende wedstrijden georganiseerd en het festijn sloot vaak af met een bescheiden dansfeestje. Op sommige plaatsen trokken de kinderen die dag zingend rond. Dat doen ze in Schoonbroek vandaag nog altijd. Het goriënlied klinkt dan door de straten:

Goriën, goriën, gee-goa,
hèdde gèn kinnekes die meegoan?
We zulle ze wel wa liejre
Van ozze lieven hierje
We zulle wel bahaauwe
Veur ozze lieve Vrouwe
ABC
Geft de kinne-es een aike meej
Of een centje in de beus

Goriën in Schoonbroek, 1980 © Collectie Stuifzand

De jongens en meisjes dragen kronen van papieren bloemen. Tijdens hun tocht blazen de kinderen op koeihoorns. Deze instrumenten zijn erfstukken die van vader op zoon worden doorgegeven. Vroeger was het goriën zingen een bedeltocht waar de kinderen eieren verzamelden in plaats van snoep of geld. 12 maart valt immers altijd tijdens de paasvasten. Volwassenen die streng vasten wisten dat ze tijdens deze periode geen eieren mochten eten. Kinderen werden wel gevrijwaard van deze regel. Daarom kregen zij eieren die zij konden houden of doorverkopen.

Het gebruik valt ook op een belangrijk kantelpunt binnen de kalender, op het moment dat de winter plaats maakt voor de lente. Het seizoen wordt letterlijk vreugdevol ingeblazen met de goriënhoorns. Tegenwoordig maken de kinderen van de basisschool al zingend een wandeltocht naar de goriënberg. Hier eten ze dan hun lunch op met als thema "eieren"..

© Gemeente Retie, 2015

© Gemeente Retie, 2011

1823: NIET GEVACCINEERD? NIET NAAR SCHOOL!

Meester Willems kreeg van de gouverneur een belangrijke brief met de mededeling dat het voortaan verboden was kinderen in de school toe te laten die niet voorzien waren van het bewijs van koepokinenting. Als ze de ziekte al doorgemaakt hadden mochten ze wel komen. Dit gebeurde op 11 september 1823.

Als men vroeger de pokken kreeg, ontstonden op huid en slijmvliezen pokpuisten met na enige tijd hoge koorts. De ziekte was zeer besmettelijk. Als men genas, behield men littekens waar de pokpuisten hadden gestaan. Als er een pokkenepidemie was, stierven er veel kinderen, vooral onder de 5 jaar. Om deze ziekte te bestrijden moest meester Willems meewerken door de niet-ingeënte kinderen te weigeren. Vergeet niet: als kinderen niet naar school kwamen dan ontving de meester ook geen schoolgeld. Om zeker te zijn van zijn medewerking liet men hem schriftelijk de belofte doen kinderen die niet gevaccineerd waren of die de ziekte niet hadden doorgemaakt, niet toe te laten.

In 1828, op 12 mei, wilde de burgemeester alle kinderen die naar school kwamen, laten controleren door de heer Duplessis, heelmeester, om te weten of ze wel gevaccineerd waren, of de ziekte doorgemaakt hadden. Daar de heelmeester evenwel bij een bevalling geroepen werd, kon het onderzoek niet doorgaan. De burgemeester betrouwde dan maar op de bewering van de onderwijzer dat alle kinderen gevaccineerd waren of de ziekte doorgemaakt hadden. Deze gegevens werden samen met een lijst van arme kinderen jonger dan 7 jaar opgestuurd. Men had immers ondervonden dat het vooral de arme kinderen waren die het langst wachtten om zich te laten inenten. Volledigheidshalve werd ook nog een lijst van arme kinderen die niet naar school kwamen, opgemaakt en mee opgezonden. Regelmatig werd vanaf toen melding gemaakt van vaccinaties. De littekens op oude armen zullen nog lang een herkenbaar teken blijven van een ziekte van vroeger die door de mens volledig is uitgeroeid.

Emiel Bolckmans,
Heemkundige Kring van Rijkevorsel

© STAM – Stadsmuseum Gent
Schilderij 'De Koepokinenting' door Jean-Baptiste Maes-Canini, begin 19de eeuw

SCHILDE

OPSTELLEN: WAT EEN VERSCHRIKKING

Uit welk college uit de 'parking' rond Antwerpen deze getuigenis van een getraumatiseerde ervaringsdeskundige stamt, moge hier onvermeld blijven. Over de tijd waarin een en ander te situeren is kan ik wel duidelijk zijn. Ik ben ondertussen tachtig plus. En waar ik school liep was 'opstel' niet alleen een gevreesde huistaak maar ook examenvak.

Overigens, er was nog een vak waarop de kwalificatie uit de titel kon toegepast worden: voordracht. Probeer maar eens op 11 jaar voor de klas geloofwaardig 'Vrouwen en kinderen eerst!' te roepen, het beroemde slotvers uit 'De Storm' van Rodenbach.

Maar zoals de titel stelt: opstel was voor velen van ons een verschrikking.

'Beschrijf je kamer' mag dan als opdracht in de klas voorafgegaan zijn door de vaststelling van de meester dat er een schrijver was die een heel boek aan dit onderwerp gewijd had, thuis, op de kamer die voor inspiratie moest zorgen bleef deze laatste hopeloos achterwege.

En als je dacht dat 'de Kermiskoers' meer bladvulling opleverde dan in de voorbeschouwingen in het gemeentelijk orgaan te lezen viel...

Dat waren dan nog maar opsteltaken voor thuis. En toegegeven, met een oudere zus in de buurt was er kans op verruiming van de inhoudelijke kijk op het gegeven, verbetering van de zinsbouw en uitzuivering van schrijffouten.

Maar opstel als examenvak... Op anderhalf uur 'Zicht op de Schelde' tot leven brengen? Met de beschrijving van de dijk, de oever en het riet was al gauw meer dan 3 kwartier verstreken. Maar dan moesten de haven en de scheepvaart in al hun bedrijvigheid nog aan de beurt komen. Terwijl de klok aan de muur onbarmhartig voort tikte. En het ergste van al: één zinnetje – een 'aak die schijnbaar moeiteloos met het tij mee voer' – bleek het beeld dat de jongen naast mij ook in zijn opstel had staan. Resultaat: allebei een nul. Afkijken.

Laat ik volledigheidshalve hier nog aan toevoegen dat er op de middelbare school opstel als 'verhandeling' opnieuw tot het takenpakket behoorde. Maar dat is stof voor een ander vermaledijd werkstuk.

Walter Haentjens

SCHOTEN

LEVEN OP SCHOOL VROEGER EN NU

In het Vita et Pax College Schoten komen oud-leerlingen en huidige leerlingen samen voor een openhartig gesprek over het leven op school vroeger en nu. Het interviewen van oud-leerlingen door huidige leerlingen past binnen de erfgoedfilosofie van de school. Marleen Beernaert licht toe: "In 2023 bestaat onze school 75 jaar. Als leerkrachten geschiedenis grijpen we deze feestelijke gebeurtenis aan om het cultureel erfgoed van onze school te bewaren en zelfs te archiveren voor de komende generaties. Door leerlingen van nu te laten praten met oud-leerlingen willen we de geschiedenis van Vita et Pax levend houden."

Zuster Caritas De Meulenaer (80) is al meer dan 70 jaar verbonden aan het Vita et Pax College. Eerst als leerling, daarna als leerkracht en vandaag de dag als lid van het schoolbestuur. "De speelplaats staat voor mij gelijk aan buitenspelen", aldus de zuster. "De speeltijd was altijd het moment om onze energie de vrije loop te laten. Wij wandelden niet doelloos rond zoals vandaag vaak het geval is en speelden nog echt samen. Zo groei je niet alleen als leerling, maar ook als mens."

Twee frisse zesdejaars, Arthur Gys (17) en Sophie Haeseldonckx (17) verschijnen keurig in uniform, een al even frisse hoodie. Sophie is er duidelijk fier op: "Dit modern uniform dragen we dankzij de leerlingenraad. We vonden het vorige uniform te ouderwets en zijn daarom in dialoog gegaan met de directie. Fijn dat zij naar ons willen luisteren, want nu voelen de leerlingen zich echt thuis en comfortabel in hun kleding."

Zuster Caritas vindt dit een bijzonder positieve evolutie. "Vroeger was inspraak door leerlingen een zeldzaam fenomeen", verduidelijkt ze. "Nu is het zo dat leerlingen soms meer weten dan leerkrachten, bijvoorbeeld op het vlak van technologie. Als leerkrachten zich dan kwetsbaar opstellen en vragen durven stellen, komt er een aangename wisselwerking op gang. Dit doorbreekt het cliché van de leerkracht die alles weet en de leerling die moet zitten, luisteren en zwijgen."

Vincent Jespers,
gemeente Schoten

© Vincent Jespers
Marleen Beernaert, Zuster Caritas De Meulenaer, Arthur Gys en Sophie Haeseldonckx.

bron: Leven op school vroeger en nu.
Erfgoeddag brengt geschiedenis van scholen
tot leven. Info Schoten maart 2022.

TURNHOUT

GEVECHTSTECHNIEKEN IN TURNHOUTSE SCHOLEN?

© collectie Jos Van Bedaf, Het Bezemklokje

Nee, deze kinderen zijn geen gevechtstechnieken aan het trainen, maar wel het schildbalspel aan het spelen. Jos Van Bedaf speelde het spel zelf bij de KSA in 1940 en legt uit: "We werden in 2 kampen verdeeld, elke groep had een mand vol oude tennisballen, elke deelnemer een schild van triplex. Iedere ploeg bezette haar helft van de 'koer' en we mochten met zo'n bal gooien naar de andere partij om te proberen iemand te raken. Zelf moesten we de ballen afweren met ons schild. De 'munitie' van de vijand mochten wij opnieuw gebruiken. Wie geraakt werd door een 'projectiel' dat niet door de grond of het schild onschadelijk was gemaakt, moest het 'slagveld' verlaten."

200 JAAR STROMING IN VORSELAAR EN OMSTREKEN

Het begon zoals sprookjes soms beginnen: met een gravin met een exotisch klinkende naam, Gravin della Faille de Leverghem. Zij had een buitenverblijf in Vorselaar en een vriend-jezuïet in Antwerpen, Lodewijk Donche. Samen trokken ze zich het lot aan van arme kinderen die zonder toekomstperspectief leefden. Zij had de financiën, hij de relaties en kunde om een school te organiseren.

In 1820 werden de eerste 'leermeesteressen' aangetrokken om meisjes te leren spinnen en weven. Ook het godsdienstonderwijs kreeg aandacht. Onder het toenmalige Nederlandse bewind mocht niet gesproken worden van 'zusters'. Dat kon pas na de onafhankelijkheid van België. Vanaf dan werkte Donche aan de erkenning en de statuten van de congregatie. Op 13 mei 1834 spraken de eerste zusters hun kloostergeloften uit. De kiem voor de Zusters van de Christelijke Scholen van Vorselaar - kortweg 'Zusters van Vorselaar' - was gelegd.

De congregatie richtte zich op kosteloos onderwijs om 'het arme volkskind te verheffen'. Het project kreeg navolging in de naburige dorpen. Vanaf 1870, het gouden jubileum, begon de congregatie te groeien. De zusters stichtten in 1902 een normaalschool voor de zusters zelf, zodat ze een diploma konden behalen en er eenheid kon groeien in de scholen van Vorselaar.

Het was een traditie van hard werken, van zwarte sneeuw, van zichzelf wegcijferen ten bate van de kinderen. De bijdrage van de zusters aan het onderwijslandschap in Vlaanderen is van wezenlijk belang. Hun werk en aanwezigheid bepaalden de democratisering van het onderwijs, het werken aan kwaliteitsvol onderwijs en de aandacht voor de plaats van kinderen en jongeren in de samenleving.

Ondertussen werd er aandacht besteed aan de groei van de religieuze gemeenschap zelf. Het Tweede Vaticaans Concilie en de maatschappelijke ontwikkelingen brachten mee dat het religieuze leven ruimer werd opgevat. Naast onderwijs ontwikkelden de zusters extra zorg voor jongeren in het internaat en in de bijzondere jeugdzorg. Zij zorgden voor ouderen, namen deel aan het pastoraal werk... Vijftig jaar geleden ging een delegatie van zusters naar de missies in Latijns-Amerika.

De zusters gebruiken het beeld van de bron die 200 jaar geleden ontsprong: 'Ondertussen zijn we een stroom geworden met vele bochten, die steeds een bedding vond. Onze traditie mag er zijn. En nu zijn we op weg naar de monding. Het betekent niet het einde, het is een proces waarbij we opgaan in een ruimer geheel, de zee,' aldus algemeen overste zuster Maria Hendrickx.

Op Erfgoeddag kan je in Vorselaar terecht voor een expo over meer dan 200 jaar Zusters van Vorselaar en 120 jaar normaalschool.

De tekst is een herwerking van een interview met algemeen overste zuster Maria Hendrickx uit Relevant, nr. 5, 2020, p. 16-17.

© Fotoclub 2290

VAN SCHOOLSTRIJD TOT HEILIG GRAF

Tussen 1878 en 1884 woedde er in België en vooral op het Vlaamse platteland een hevige schoolstrijd: een figuurlijke touwtrekwedstrijd tussen het gemeentelijke en het (katholieke) vrije onderwijs.

In 1878 wint de liberale partij de nationale verkiezingen. Voor de liberalen is de invloed van de Kerk op het bestuur van het land en op het onderwijs een doorn in het oog. Daarom stemmen ze een wet die bepaalt dat de leerboeken van de gemeentescholen aan staatscontrole onderworpen worden en dat godsdienstlessen tijdens de uren verboden zijn.

De Kerk reageert furieus. Leerkrachten en ouders van leerlingen van de gemeentescholen krijgen niet langer de sacramenten, en pastoors gaan zelf scholen oprichten.

De Vosselaarse pastoor Joseph Woestenborghs schiet meteen in actie. Pal in het centrum van Vosselaar, in de huidige Bergakker, laat hij twee klaslokalen bouwen. Omdat vrijwel de ganse plattelandsbevolking katholiek is, schakelt het merendeel van de kinderen over op het vrij onderwijs. De gemeenteschool loopt leeg, tot er nog slechts 8 leerlingen les volgen!

In 1884 wordt de wet van 1879 afgeschaft. In 1885 beslist de Vosselaarse gemeenteraad dat de vrije school haar subsidies verliest en de gemeenteschool opnieuw gesubsidieerd wordt.

Door het wegvallen van de gemeentelijke toelagen komt nu pastoor Woestenborghs in de problemen. Toch is het zijn droom om, tenminste voor meisjes, te voorzien in vrij onderwijs. Daarom contacteert hij de zusters van het Heilig Graf in Turnhout. Pastoor Woestenborghs zal zijn droom niet in vervulling zien gaan want hij overlijdt in 1890. Uiteindelijk is het zijn zuster Maria Catharina die in 1892 "een huizing met aanhorige gebouwen, plaats en hof en het gebouw gediend hebbende als katholieke school, alsmede de drie akkers er bij gelegen in het gebergte, alles saam gelegen te Vosselaar voor de som van 9625 frank" verkoopt aan het Heilig Graf te Turnhout. Op 22 december 1896 opent de school voor meisjes haar deuren. Langzaam groeit de school uit tot het instituut dat het nu is.

Frank Lescouhier,
Heemkundige Kring Adriaen Ghys

© collectie René Woestenborghs
Links de lokalen die pastoor Joseph Woestenborghs liet bouwen, rechts het klooster van de zusters van het H. Graf

WIJNEGEM

PRIJSUITREIKINGEN OP SCHOOL

Onderwijzerswoning (1851) in Kosterijstraat

De onderwijzerswoning uit 1851 in de huidige Kosterijstraat (links). Het schoolgebouw in de huidige Schoolstraat (rechts). Elk jaar vonden in de gemeenteschool de prijsuitreikingen plaats. De leerlingen deden dan turnoefeningen, zongen liedjes, enz. Op de tribune zaten de notabelen van het dorp. Bij elke leerling werden de behaalde punten voorgelezen waarna hij een stapel boeken kreeg. Voor WO II werd er nog aan de beste leerling een horloge gegeven. Deze traditie verdween na 1965.

Schoolgebouw in de Schoolstraat

Heemkundige kring Jan Vleminck

WOMMELGEM

EEN NIEUWE SCHOOL ZONDER LEERLINGEN

Geloof het of niet, maar in Wommelgem bezat men een school zonder leerlingen. Het had te maken met de schoolstrijd die in ons land woede van 1879 tot 1884. Het gemeentebestuur had de bouw van een nieuwe jongensschool gestemd (er bestond sinds 1866 al wel een vrije meisjesschool bestuurd door de zusters Annonciaden), maar toen men met de bouwwerken van de nieuwe school begon, ontstond er heel wat beroering in de onderwijsmiddens. Op 1 juli 1879 was door de regering een nieuwe schoolwet ingevoerd. Elke gemeente werd verplicht een "gemeenteschool" op te richten. Doel: het godsdienstonderricht en de invloed van de kerk aan banden te leggen. Het vrij onderwijs kreeg geen toelagen meer. Alleen onderwijzers uit de staatsnormaalscholen mochten door de gemeentebesturen benoemd worden en de scholen stonden onder toezicht van de staat.

In Wommelgem leidde dit tot een plaatselijke schoolstrijd. Het katholieke gemeentebestuur was helemaal niet opgezet met de richtlijnen en verleende niet de minste medewerking aan de bestuurder van de nieuw opgerichte school. Het steunde evenwel een privé initiatief dewelke een "vrije jongensschool" oprichtte. Dit leidde tot de toestand dat in de "officiële" school er slechts vijf leerlingen waren (de kinderen van ambtenaren). De andere leerlingen gingen naar de "vrije jongensschool". Vijf jaar heeft deze schoolstrijd geduurd en na de invoering van de nieuwe schoolwet van 20 september 1884 ging de gemeente over tot de sluiting van de nieuwe(!) "gemeenteschool". De vrije school werd door de gemeente erkend en in 1885 werden de gebouwen van de "gemeenteschool" aan de "erkende vrije school" toegevoegd. Deze ging de toekomst in als "gemeentelijke jongensschool Wommelgem". Terloops: ook de "meisjesschool" zette ondanks de wetgeving haar activiteiten door als 'vrije school'. Ze werd opnieuw erkend in 1885.

Eddy Smits
Wommelgemse Heemkundige Kring "De Kaeck"

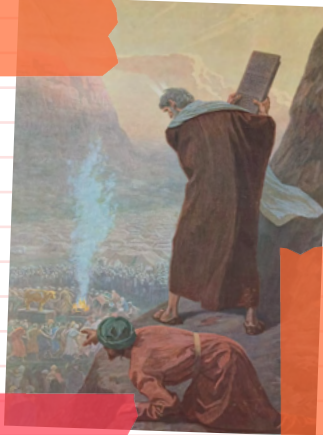
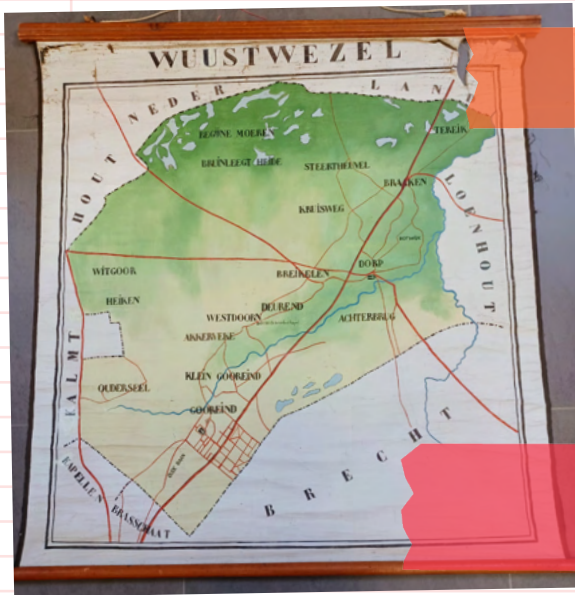
bron: ALOIS SLEDSENS - "De Krijter" Tijdschrift- Uitg. De Kaeck vzw
- 14e jrg. juni 1973 - blz 26 - 36

WUUSTWEZEL

ZORGEN VOOR SCHOOLERFGOED

Vrije Basisschool Mater Dei in Gooreind heeft een lange geschiedenis. Toen in 1913 drie Zusters van Vorselaar hun intrek namen in Gooreind, waren er slechts 900 andere bewoners en stonden er maar 135 huizen. Samen met het dorp breidde de school uit. Toen er plaatsgebrek was om zelf het oude didactisch materiaal te bewaren, werd er hulp gevraagd aan Heemkundige kring Wesalia II. Zij dragen nu zorg voor de mooie oude kaarten, godsdienstige prenten, wandpancartes enzoverder.

Erfgoed Voorkempem

© Heemkundige kring Wesalia II
Schoolerfgoed Mater Dei

bron: Nina Bernaerts, Mater Dei viert 100-jarig bestaan,
in Het Laatste Nieuws 17-05-2014, www.hln.be

ZANDHOVEN

ONZE SCHOOL NEEMT DEEL AAN DE PROCESSIE

"Te Lourd' op de bergen,
Verscheen in een grot,
Vol glans en vol luister,
De Moeder van God;
Ave, ave, ave Maria,
Ave, ave, ave Maria."

Met een laatste repetitie in de klas, meent Zuster Francine dat de leerlingen klaar zijn om deel te nemen aan de jaarlijkse processie. Die heeft in Pulderbos elk jaar plaats op de eerste zondag na Half Oogst, 15 augustus, de feestdag van Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart. Zuster Francine hoopt dat vele schoolkinderen zullen deelnemen aan de processie! Onder toezicht van de zuster wordt er afwisselend een tientje van de rozenkrans gebeden en het lied van Bernadette gezongen. Als nu ook nog de zon van de partij is, wordt het een heerlijk feest, uiteraard gevolgd door een bezoek aan de kermis, die straks zal losbarsten.

Paul De Bie

© Paul De Bie_Zandhoven
Processie Pulderbos 1988

ZOERSEL

ERFGOED HALLE

Erfgoed Halle wil het rijke verleden van het dorp niet verloren laten gaan. Op www.erfgoedhalle.online worden oude foto's, video's en andere documenten verzameld. Hallenaren worden actief uitgenodigd om mee te denken en te doen. Op het dorpsplein en aan de kerk hangen twee grote borden met oude foto's van verenigingen, activiteiten, enz. Hallenaren die andere Hallenaren herkennen op de foto kunnen dit doorgeven aan Erfgoed Halle. Deze gegevens worden systematisch verder aangevuld op de website.

Tom Sleeuwaert

© Tom Sleeuwaert
Hallenaren aan de fotoborden.

Colofon

REDACTIE:
Erfgoed Noorderkempen, Erfgoed Voorkempen, Kempens Karakter en Stuifzand

CAMPAGNEBEELD EN ILLUSTRATIES ERFGOEDDAG:
Flore Deman

VORMGEVING:
Lien Vervoort

DRUK:
Drukkerij Maes
– gedrukt op ecologisch papier

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER:
Stefan Verraedt, Zavelstraat 60/102, 2200 Herentals

MET DANK AAN DE LOKALE GEMEENTEBESTUREN, ERFGOEDVERENIGINGEN,
MUSEA, ERFGOEDLIEFHEBBERS EN VRIJWILLIGERS.

ERFGOEDDAG

22 TOT 24 APRIL

MAAKT

SCHOOL

ERFGOEDDAG

WWW.ERFGOEDDAGKEMPEN.BE

Een gratis uitgave voor

ERFGOEDDAG KEMPEN 2022

KEMPENS KARAKTER

STUIFZAND

Vlaanderen
verbeelding werkt